

Alfredas Kazlauskas
Vilnius

„Lietuvių kalbos žodyno“ redakcijos ryšiai su JAV lietuviais

(K. Būgos laišakai J. O. Širvydui)

K. Būga – įžymus lietuvių mokslininkas-kalbininkas palaikė glaudžius ryšius su įvairių šalių lingvistais ir kitų specialybių žmonėmis. Todėl žymią jo palikimo dalį sudaro laišakai¹. Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinės bibliotekos Rankraščių skyriuje² (fondas Nr. 145) atrasta 10 naujų K. Būgos laiškų, rašytų žyriam JAV lietuvių žurnalistui, kraštotyrininkui ir tautosakos rinkėjui J. O. Širvydui³. Nors naujųjų laiškų nėra daug, nors juose neliečiami kalbos klausimai, tačiau jie įdomūs tuo, kad nušviečia neišryškintą iki šiol K. Būgos veiklos sritį – jo bendravimą su lietuvių emigracija JAV. Atrodo, kad ir J. O. Širvydas buvo vienintelis Amerikos lietuvis, su kuriuo K. Būga, gyvendamas buržuazinėje Lietuvoje, susirašinėjo. J. O. Širvydo tvirtinimu, jo ryšiai su K. Būga užsimezgė dar 1920–1921 m., t.y. vos žodyno autoriui sugrįžus į Lietuvą⁴. Tačiau pirmas žinomas laiškas siekia tik 1922 m. Devyni atrastieji laišakai apima trumpą pusantrų metų laikotarpį: penki laišakai yra 1923 m. ir likusieji keturi – 1924 m. pirmosios pusės. Paskutinis laiškas rašytas 1924 m. birželio mėn. 24 d. Vadinasi, K. Būga pastovių ir palyginti intensyvių ryšių su Amerikos lietuviais nenutrūkė iki pat savo mirties.

Vienas K. Būgos laiškas, rašytas 1922 m. spalio mėn. 26 d. tarybinėje literatūroje jau yra paskelbtas⁵, todėl šioje publikacijoje jis nebus pateikiamas. Trys kalbininko laišakai buvo paskelbti „Vienybėje“ (Brooklyn, N.Y.)⁶. Tame pat laikraštyje buvo publikuotas ir specialiai JAV lietuviams K. Būgos parašytas straipsnis „Žodyno reikalu“⁷. Šiame darbe skelbiami šeši K. Būgos laišakai-originalai (III – VI, VIII, IX lšk.)⁸ ir trys jo laiškų nuorašai (I, II, VII lšk.)⁹.

¹ Žr. K. Būga, Rinktiniai raštai, III, Vilnius, 1961, p. 802.

² Toliau – MACBRS.

³ Rankraščių rinkiniai, Vilnius, 1963, p. 198.

⁴ MACBRS, f. 145, b. 45, l. 6.

⁵ K. Būga, Rinktiniai raštai, III, Vilnius, 1961, p. 939.

⁶ 1922 m. spalio mėn. 26 d. laiškas – „Vienybė“, 1922.XI.21, Nr. 93; 1923 m. spalio mėn. 23 d. laiškas – „Vienybė“, 1923.XI.22, Nr. 105; 1924 m. sausio mėn. 15 d. laiškas – „Vienybė“, 1924.II.5. Nr. 16, tačiau šiame laikraštyje neteisingai nurodyta laiško parašymo diena – 5.

⁷ „Vienybė“, 1924.II.5, Nr. 16, tačiau redakcija straipsnį pavadino „Lietuvių žodyno reikalu“.

⁸ MACBRS, f. 145, b. 3, l. 28–33.

⁹ Ten pat, b. 45, l. 8–11.

Čia pateikiami laiškų nuorašų tekstai paimti iš J. O. Širvydo kalbos, sakytos 1934 m. Dusetose, minint K. Būgos dešimtąsias mirties metines. Nuorašų autentiškumą netenka abejoti. Atskirų žodžių pabraukimai, jų sukirčiavimas rodo tik K. Būgai būdingą rašymo būdą. Sugretinus laiškus ar nuorašus su jų publikacijomis, matyti visiškas atitikimas¹⁰. Daugelyje vietų laiškų autorius skundžiasi sunkiomis „Lietuvių kalbos žodyno“ redakcijos veiklos sąlygomis, o viename laiške (VII lšk.) su nusivylimu teigia, kad buržuazinėje Lietuvoje nevertinamas pasišventimas darbui. Tačiau J. O. Širvydas neslepia K. Būgos nuomonės valdančiųjų sluoksnių atžvilgiu, nors tokios pažiūros ir neatitiko jo politinių įsitikinimų¹¹. Šie faktai leidžia manyti, kad laiškų nuorašai yra visai patikimi.

J. O. Širvydas (1875.IV.4 – 1935.XII.27), kaip nacionalinio judėjimo dalyvis, visuomeniniame gyvenime ėmė reikštis dar XIX a. pabaigoje. 1902 m. jis, slėpdamasis nuo carizmo persekiojimų, išvyko į JAV. Ten J. O. Širvydas nuėjo sudėtingą politinio veikėjo kelią: pradžioje buvo Lietuvių socialistų sąjungos narys, vėliau tapo vienu žymiausių lietuviškosios buržuazijos tautininkiškos srovės lyderių, ilgus metus redagavo tos srovės laikraštį „Vienybė“. Grįžęs 1928 m. į Lietuvą, J. O. Širvydas rėmė lietuviškosios buržuazijos viešpatavimą, priklausė net tautininkų partijai¹².

Tačiau K. Būgai nerūpėjo J. O. Širvydo politinė veikla. Laiškų turinys įtikinamai rodo, kad jis domėjosi J. O. Širvydu kaip kalbininku mėgėju, tautosakos rinkėju ir laikraščio redaktoriumi. Ryšių užmezgimą su J. O. Širvydu, matyt, nulėmė tai, kad juos siejo tolima giminytė ir ypač pažintis jaunystėje¹³. K. Būgos susirašinėjimą su J. O. Širvydu neteisinga būtų laikyti tik jų asmeniniu reikalu, nes atskiri K. Būgos laišakai ir straipsnis buvo paskelbti „Vienybėje“, o šio laikraščio skiltyse ne vienu atveju buvo rašoma laiškų autoriui rūpimais klausimais. Visa tai leidžia teigti, kad „Vienybė“ ir jos redaktoriaus buvo tie saitai, kurie jungė „Lietuvių kalbos žodyno“ redakciją su gausia lietuvių išeivija JAV.

K. Būga, dirbdamas platų ir sudėtingą lingvisto darbą, kvietėsi į talką ir JAV lietuvius. Vien tik oficialiais duomenimis, 1930 m. JAV gyveno 439 195 lietuvių¹⁴. Kaip rodo laiškų turinys, K. Būga, užmezgdamas ryšius su lietuvių emigracija, siekė kelių tikslų. Jis pirmiausia rūpinosi „lietuvių kalbos mokslo platinimu“ (VIII lšk.). K. Būga tikėjosi paskleisti JAV lietuviuose kalbos mokslo veikalus, siekė išpopuliarinti žodyną Amerikoje ir tuo būdu pagausinti jo tiražą. Apie žodyno rašymo eigą, leidimo sąlygas, jo struktūrą plačiai kalbama kiekviename laiške. Vienoje laiško ištraukoje¹⁵, skelbtoje „Vienybėje“, apie žodyno struktūrą taip buvo

¹⁰ Plg. 1924 m. sausio 15 d. laišką-originalą (MACBRS, f. 145, b. 3, l. 31) ir jo publikaciją („Vienybė“, 1924.II.5, Nr. 16). Taip pat nėra esminio skirtumo tarp 1922 m. spalio mėn. 26 d. laiško-nuorašo (MACBRS, f. 145, b. 45, l. 7) ir jo publikacijos (K. Būga, Rinkiniai raštai, III, Vilnius, 1961, p. 939).

¹¹ J. O. Širvydas apgailestavo, kad K. Būgai kelias nebuvo rožėmis klotas, kad jis esą trisdešimtųjų metų viduryje „gal rastų kitas temas kalbėti“, o nepasakotų tik apie „20 su viršum metų vargą“, – Žr. MACBRS, f. 145, b. 45, l. 11.

¹² Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko v. universiteto Bibliotekos Rankraščių skyrius, E397, l. 275.

¹³ MACBRS, f. 145, b. 45, l. 6.

¹⁴ „Pasaulio lietuvis“, 1938.II.1, Nr. 3(6), p. 52.

¹⁵ Kadangi ji paimta iš nežinomo laiško, tai publikacijoje neskelbiama. Žr. „Vienybė“, 1924. II.5, Nr. 16.

rašoma: „Žodynas eis sąsiuviniais po 80 puslapių. 9 – 10 sąsiuvinį sudarys tomas. Pirmuoju du sąsiuvinį bus storesniu, nes juosna be žodyno 80 puslapių, įeina dar ir „įvado“ po kelis lankus. Be leidžiamojo žodyno rengiu dar ir kitą, kelis kartus mažesnį, kuriame tebus palikti vien tikslai tie žodžiai, kurie tėra vartojami arba vartotini rašomoje kalboje. Prie rašomosios kalbos žodyno tariosi tegalėsiąs pritilpti vos po trejų metų“. „Vienybė“ rūpinosi rašomo žodyno platinimu. Paskelbusi vieną K. Būgos laišką, redakcija ėdėjo tokį prieraišą: „Norim paraginti dar syki savo vientaučius, kad užsisakytų tą žodyną... Kiekvienam inteligentui tas žodynas bus neišvengtinąs kalbos vadovas“¹⁶. Laikraštyje buvo nurodytas tikslus K. Būgos adresas ir spėjamoji žodyno kaina – 5 dol. Kad vienas iš pagrindinių K. Būgos ryšių su JAV lietuviais palaikymo tikslų buvo žodyno populiarinimas, rodo ir tas faktas, jog susirašinėjimas intensyvėjo, artėjant žodyno pasirodymui. Naujųjų laiškų dėka galima pasiekti beveik visą žodyno rašymo eigą.

K. Būga suprato, kad žodyno sudarymas ne vieno žmogaus darbas. Kalbininkas, rinkdamas medžiagą žodynui, nemaža vilčių dėjo ir į JAV lietuvius. Specialiai „Vienybei“ parašytame straipsnyje „Žodyno reikalu“ K. Būga apgailestavo, kad leidžiamas žodynas turis trūkumą. Tačiau, jo nuomone, daug kuo, tobulinant žodyną, galį pagelbėti talkininkai: „Juo daugiau bus gerų ir atsidavusių darbui talkininkų, – pabrėžė K. Būga, – juo bus turtingesnis ir tobulesnis žodynas“¹⁷. Straipsnyje raginama siųsti ir tą medžiagą, kuri papildytų paskelbtą pirmame sąsiuvinyje, nes „ji bus ėdeta papildomąjan toman, kuris bus atiduotas spausti išleidus visą žodyną“¹⁸. Laiškų autorius mokė, ką ir kaip reikia rinkti žodynui, pateikė rinktinąs medžiagos pavyzdžius. K. Būga pažadėjo žodyno priede paskelbti pavardes visų asmenų, kurie atsiųs redakcijai daugiau kaip šimtą nežinomų sakinių ar žodžių. Straipsnio pabaigoje K. Būga išreiškė viltį, kad jei „šin mano balsan teatsišauktų vienai vienas nuošimtis skaitytojų, tai ir tuo aš būčiau patenkintas, nes gačiau viršaus dvidešimtį talkininkų“¹⁹. Žodyno autorius tikėjosi, JAV lietuvių padedamas, išsiaiškinti kai kuriuos žodžius, ypač vietovardžius. Atsiliepdama į K. Būgos prašymą, „Vienybė“ rašė: „Norime paakinti mūsų vientaučius, kad jie dar greitu laiku (tik greitu) pasirūpintų prof. K. Būgai pasiųsti aprašius savo prigimto kaimo ir apylinkių žymesnių vietų... vardus, kuriuos autorius deda į Lietuvių didįjį žodyną“²⁰. Kalbininkas, tikėdamasis gauti medžiagos žodynui, žemėlapiams ir kitiems sumanytiems darbams, JAV lietuviams nusiuntė „10 egzempliorių trejopų klausimų lapų“ (IX lšk.), kurių daugelį prašė išdalyti buvusiems Vilniaus krašto gyventojams, nes su Vilnija jis neturėjo galimybių susižinoti. Pats K. Būga 1924 m. viduryje vyko šnektų tirti į Trakų apskritį, ketino aplankyti Latgalos lietuvius – Krosluvą (IX lšk.).

Žodyno redakcija rūpinosi gauti iš Amerikos lietuvių literatūros, nes ne visi ten spausdinti veikalai pasiekdavo Lietuvą. Į JAV kartais užklysdavo ir vertingų rankraščių iš pačios Lietuvos. Antai J. Balčikonis 1926 m. gruodžio mėn. 7 d. laiške J. O. Širvydui prašė atsiųsti „Antano Tretininko pasakojimo“ rankraštį, kuris buvo

¹⁶ „Vienybė“, 1923.XI.22, Nr. 105.

¹⁷ K. Būga, Lietuvių žodyno reikalu, – „Vienybė“, 1924.II.5, Nr. 16.

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ Ten pat.

²⁰ „Vienybė“, 1923.XI.22, Nr. 105.

reikalingas M. Valančiaus raštų redagavimui²¹. K. Būga daugelyje laiškų sielvartavo, kad Lietuvoje negalys rasti daugelio veikalų (J. Basanavičiaus darbų, S. Daukanto „Lietuvos istorijos“, A. Lalio žodyno ir kt.). Tuos veikalus redakcija galėjo gauti tik JAV lietuvių padedama. K. Būgos užmegztų su J. O. Širvydu ryšių nenutraukė ir naujoji žodyno redakcija. J. Balčikonis 1933 m. balandžio 26 d. laišku kreipėsi į J. O. Širvydą, prašydamas paaiškinti kai kuriuos žodynui atsiųstus žodžius, ragino pastarąjį „rinkti savo krašto gyvos kalbos gražesnius pasakymus“²². K. Būgos energinga veikla, susijusi su konkrečios lingvistinės medžiagos rinkimu, rodo, kad jis troško sukaupti Lietuvių kalbos žodyne visus gyvosios kalbos ir rašytinių kalbos paminklų lobius.

Naujieji laiškai dar kartą įrodo, kad įžymysis kalbininkas, naudodamasis visomis realiomis galimybėmis, aukojo savo talentą ir energiją žodyno sudarymui ir jo populiarinimui. Šie laiškai praplečia žodyno redakcijos veiklos ribas, suteikia papildomų duomenų apie K. Būgos veiklos ir gyvenimo sąlygas.

Laiškų kalba, išskyrus neesmines smulkmenas, netaisyta.

(I)

Kaunas, 1923 m. sausio 31¹

Brangus prieteliau²: Į Tamstos du laiškus (13 ir 16.XI. 1922) net ir šandie kaip reikiant neatsakysiu, nes labai nespėju. Nuo Naujųjų Metų išsijuosęs dirbu žodyno darbą. Darbo daug, o padėjėjų nėra. Todėl turėjau mesti šalin visas kitas savo studijas ir stoti dirbti juodojo darbo.

Tamstos laiškų priedus esmi gavęs. Ačiū! Ar nesiteiktumei, Tamsta atsiųsti man tuos laikraščių numerius, kur buvai Tamsta žadėjęs parašyti žodyno reikalu? Aš iš Amerikos negaunu jokių laikraščių. Žodynui būtų labai sveika, kad Tamsta galėtumei atsiųsti ir savąją medžiagą. Južintų parapijos žodynas nėra man gerai pažįstamas. Šiek tiek turiu iš Mižiuškių, kur mano mamos tėviškė.

Žodyno redakcijai gyvai reikia gauti Lalio³ žodyno (*Liet. – angl. dalies*) trys egzemplioriai. Ar negalėtų tai parūpinti man amerikiečiai tuojau? Be to, reikia gauti bent *po vieną* egzempliorių Basanavičiaus pasakų (Medžiaga liet. mitologijai 2 tomu, įvairių pasakų 4 tomai ir „Iš gyvenimo vėlių bei vėlnių“) ir jo „Medega vais-tininkystei“, kas buvo išleista Amerikoje.

Žodžių su sakiniais išrašinėti iš įvairių raštų ir rankraščių dabar įkinkiau studentus.

Dabar jau pradeda eiti smarkiau. Rudeniop galės pasirodyti žodyno pirmasis sąsiuvinys. Žodyno didumo šandie dar nenujaučiu. Tik man rodos, kad bus apie 4000–6000 psl. (didžiojo formato).

Kad lėšų žodyno redakcija turėtų pakankamai, tai ir žodyno darbas sparčiau eitų. Gerai apmokami žmonės daug našiau dirba.

²¹ MACBRS, f. 145, b. 3, l. 10.

²² Ten pat, l. 34.

¹ MACBRS, f. 145, b. 45, l. 8–9.

² Daugtaškis pažymėtas nuoraše.

³ A. Lalis – publicistas, žodynininkas, atvykęs į JAV 1894 m., 1931 m. grįžo į Lietuvą. Kalbama apie jo žodyno papildomąją 1915 m. laidą. I-oji dalis (lietuvių-anglų kalbų žodynas) turi 439 p.

(II)

Kaunas, 1923 m. birželio 1 d.⁴

Brangus Tautieti!

Atsiprašau ilgai tylėjus! Labai nespėjau. Nuo gegužės 13 d. pradėjau žodyną iš kortelių perrašinėti spaudai į sąsiuvinius (po 11 psl.). Šiandie rašau 18-tą sąsiuvinį. Nuo à (À nóri, ař nè ?) priėjau iki akivatà (kilm. *akivatós*). Žodynas bus didelis – išeis apie 8 ar 10 tūkstančių puslapių. Vienu rinkimu manau leisti dvi laidi – mokslo ir praktikos, kelis kartus sumažintą laidą. Mokslo žodynas apima visus žodžius (net ir svetimus, ne lietuviškos kilmės). Praktikos žodyne tepaliksiu tiktai tuos žodžius, kurie reikalingi mūsų rašomajai kalbai.

Spaustuvė pradės darbą, gal, liepos mėnesį, nes iki šiolei dar neparsivežė tam tikrų raidžių iš Berlyno. Spaustuvės (valstybės) vedėjas džiugina mane, kad raidės tuojau ateisiančios, nes jos jau gulinėtos Eitkūnuose.

Dėkui Tamstai už Dauliūnų sodžiaus žodžius. Jais aš pasinaudosiu. Prašau Tamstą ir toliau taip rašyti. Ragink ir kitus. Daug medžiagos tikiuosi susilaukysįs pradėjus žodynui eiti sąsiuviniais (po 5 spaudos lankus).

Pradėjo leisti latviai žodyną. Iki šiolei išėjo du sąsiuviniai (160 psl. a iki žodžio atgūt).

Argi nesiras Amerikoje nė vieno lietuviio, kuris galėtų atsiųsti žodynui viso Basanavičiaus pasakų rinkinio (6 tomai), jo „Iš gyv. vėlių bei velnių“, „Medega mūsų vaistininkystei“, „Ožkabilių dainų“ 2 tomų? Visi tie raštai buvo Amerikoje išleisti. Visi tie raštai būtina reikalingi žodynui. Be to, gyvai žodynui reikalinga ir Daukanto „Lietuvos istorija“.

Argi tų raštų pagailės Amerikos lietuviai, kurie nesigaili tūkstančių dolerių įvairiai agitacijai?

Iš Tamstos, rodosi, viską ką siuntęs, esmu gavęs. Labų dienų.

K. Būga.

(III)

Kaunas, 1923 m. rugsėjo 29 d.⁵

Gerbiamas tautieti!

Atsiprašau Tamstą dėl ilgo tylėjimo. Mat, buvau visas paskendęs darbe. Lietuvių kalbos žodynas (didysis) jau renkamas, ir būsiąs jisai, spaustuvės tvirtinimu, surinktas per pustrėčio mėnesio. Spanoti pradėsianti spaustuvė gruodžio mėnesy. Taigi, Kalėdoms turėsime žodyno pirmąjį sąsiuvinį (80 psl. + VIII ar XII). Žodyną leidžia Lietuvos valdžia. Švietimo Ministerija nusprendė žodyno tespausdinti vos tik *du* tūkstančių egzempliorių. Del tokio (mažo) skaičiaus egzempliorių Amerikos lietuviai tegu pasiskubina su užsisakymu, kad jiems nepritrūktų egz.

Kaina dar nežinoma. Ji paaiškės pirmajam sąsiuvinui išėjus. Kad Švietimo Ministerija žinotų, kiek Amerikos lietuviai žada imti žodyno egz., tai ji tuo skaičium galėtų padidinti laidą.

⁴ MACBRS, f. 145, b. 45, l. 9–10.

⁵ Ten pat, b. 3, l. 28.

Kokios rūšies žada būti žodynas, Tamstai bus aišku iš pridedamųjų prie laiškelio 17–24 psl.

Šiandien žodyno surinktu jau du lanku (32 psl.) – iki žodžio *akis*.

Labų dienų!

K. Būga.

(IV)

Kaunas, 1923 m. spalio 23 d.⁶

Brangus tautieti!

Su žodynu Tamsta tariuosi būti jau apsipažinęs iš korektūros lakštų. Būtų sveika žodynui, kad Tamsta surašydinęs savąją žodyno medžiagą kortelėmis atsiųstum man. Iš laiškuosna įrašomos medžiagos pasinaudoti sunku, nes aš dabar nebeturiu nė vieno apmokamo padėjėjo. Man pačiam nurašinėti nebėra laiko, nes visas laikas išeina žodyno suredagavimo ir jo surašymo sąsiuviniais darbui. – Šiandie spaustuvė renka 5 lanką (72–80 psl.). Po 3 savaitių rinkimo darbas bus pabaigtas (lieka surinkti pratarmė ir šaltinių vardų sutrumpinimai).

Žodynan dedu ir vietų vardus su pavardėmis. Pravartu man būtų gauti *Dauliūnų* apylinkės vietovardžiai (sodžių, ežerų, upių, balų, miškų, kalnų... vardai). Ar nežinai kartais Tamsta kuo vardu ežeras, kuris randasi tarp Dauliūnų, Samėnių ir Raugų? Vietų vardai reikalingi, be to, dar ir mūsų istorijos reikalui. Vietų vardai yra istorijos dokumentai.

Būk Tamsta geras ir atsiųsk man savo raštus: 1) Attilos siaubimas Lietuvių kraštais ir 2) Lietuvių prabočiai Lydai, kurių Kaune aš negaliu gauti.

Apie žodyną reikėtų paskelbti Amerikos lietuvių spaudoje. Man rūpi, kad kuodaugiausia būtų jo išpirkta, nes man Lietuvos Švietimo Ministerija atsilygins % % (kiek – dar ir pats nežinau).

Labų dienų!

K. Būga.

(V)

1923 m. gruodžio 18 d. Kaune⁷.

Brangus Prieteliau!

Ką Tamsta per menininką Oleką⁸ esi man siuntęs seniai jau gavau. Rankraščiais nepasinaudosiu, nes jie man nieko nauja neduoda. Rankraščius galėčiau atiduoti universiteto „Kultūros muziejui“.

Tamstos raštų vis dar tebelaukiu.

Žodyno I sąsiuvinio dar neišleidžiau, nes iki šiai dienai dar neatėjo iš Berlyno užsisakytais popierius. Žodynui bus duotas geras popierius (rašomas, schreibpapier), kad jisai ilgiau nesudulėtų. Žodyno paskutiniu puslapiu I sąsiuvinyje eina 80.

⁶ MACBRS, f. 145, b. 3, l. 29.

⁷ Ten pat, b. 3, l. 30.

⁸ Tikriausia minimas P. Oleka – solistas, režisierius, kuris 1922 m. pab. – 1933 m. pirmoje pusėje su koncertine trupe lankėsi JAV.

Be to, žodyno pradžioje bus 3–5 lankai įvado, kurių 1, 2 ir 3 lankai bus pridėti prie I sąsiuvinio, o 4 ir 5 įvado lankai — prie antrojo sąsiuvinio. Toliau, prie I tomo bus pridėti keli žemėlapis (lietuvių kalbos šnektų žemėlapis, viso aisčių giminės užimamojo ploto žemėlapis ir kiti).

Žemėlapiuose bus pažymėta, kur XIII amžiaus pradžioje yra gyvenę lietuviai (augštaičiai ir žemaičiai), latviai, prūsai, sėliai, žiemgaliai, kuščiai, jotvingiai.

Spaustuvė tikisi popieriaus sulauksianti po dviejų savaitių. Vasario mėn. žadu pradėti spausdinti 2 sąsiuvinį (81–160 psl.).

Dėkui už Tamstos apylinkės vietovardžius, kuriais pasinaudosiu žodyne.

Darbo daug, bet darbininkų maža! Žodyno kainos dar nežinau, bet, man rodos, sąsiuviniai brangiau kaip 8–9 litai vargu bus! Labų dienų!

K. Būga.

(VI)

Kaune, 1924 m. sausio 15 d.⁹

Brangus Tautieti!

Gaila, kad vos tik po kelių mėnesių tegaliu atitrūkti laišku nuo darbo. Laiko turint būtų kuo pasidalyti su Tamsta ir kitais Amerikos lietuvių veikėjais.

Žodyno pirmasis sąsiuvinys bus gatavas apie 20–22 sausio dieną. Dabar jau ruošu spaudai antrąjį sąsiuvinį.

Siunčiu Tamstai straipsnelį vardu „Žodyno reikalu“¹⁰, kurį prašyčiau Tamstą paskelbti „Vienybėje“. Norėčiau gauti medžiagos žodynui ir iš amerikiečių.

Tamstos Dauliūnų sodžiaus apylinkės vietovardžiai bus sunaudoti žodyne. Tokie vietų aprašymai, kaip Tamstos atsiųstieji, žodynui tinka.

Žodyno švietimo ministerija tepausdina tiktai *du* tūkstančius egzempliorių. Prie geros agitacijos tiek, man rodos, galėtų išpirkti vieni amerikiečiai.

Dar šią savaitę tikiuosi galėsiąs Tamstai atsiųsti žodyno I sąsiuvinį. Apie kainą parašysiu vėliau, kai ji paaiškės.

Labų dienų!

K. Būga.

(VII)

Kaune, 1924 m. sausio 25 d.¹¹

Brangus Tautieti.

Šiandie išleidžiau Tamstai mano žodyno I sąsiuvinį. Žodyno Švietimo Ministerija vos 2000 egz. teišleido. Kaina pirmajam sąsiuviniai nustatyta 12 litų, kas nėra brangu, nes viena spaustuvė paėmė už spaudą ir popierių 14 tūkstančių litų.

⁹ MACBRS, f. 145, b. 3, l. 31. Prieš laiško tekstą J. O. Širvydo ranka prirašyta: „Lietuvos žodyno reikalu Prof. K. Būga rašo „Vienybės“ redakcijai sekamai“.

¹⁰ Pats laiškas ir straipsnis buvo paskelbti „Vienybėje“, 1924.II.5, Nr. 16, tačiau laikraštyje neteisingai nurodyta laiško parašymo diena – 5, o straipsnis pavadintas „Lietuvių žodyno reikalu“.

¹¹ MACBRS, f. 145, b. 45, l. 10–11.

Žodynas sukrautas Kaune „Šv. Kazimiero Draugijoje“, kaip ir visi kiti Švietimo Ministerijos leidiniai, į kur reikia kreiptis su užsakymais ir Amerikos lietuviams.

Man tegu niekas žodynui pinigų nesiunčia, nes tuo tik mane vargins. Žodyną aš pats turiu pirkti iš Švento Kazimiero Draugijos. Iš jos pirkti ir paskui siuntinėti Amerikon neišsimoka, nes aš turiu parduoti ta kaina kaip ir Lietuvoje.

Ar kokį atlyginimą aš gausiu, ar ne, Dievas žino. Tuo reikalu būsią net kalbama ir tariama ministerių kabinete.

To, ką aš dabar gaunu (po tris šimtus litų mėnesiui), negaliu laikyti atsilyginimu už žodyno darbą, kurį dirbu daugiau ne 20 metų, nes iš tų trijų šimtų litų su šeimyna negalima net ir išmisti. Mano laimė, kad be žodyno darbo turiu dar profesūrą, kuri dar duoda mėnesiui 800 litų. Taigi, valdžia negali teisintis, kad su manim esanti jau atsiteisusi pusine žodyno redaktoriaus alga. Honqraro klausimas turi iškilti ir reikia jis iškelti.

„Kalbos ir senovės“ honoraru aš įsitaisiau rudeninį apsiaustą, už „Tautos ir žodžio“ straipsnių honorarą nusipirkau kėdžių ir rašomą stalą. Žodyno I sąsiuvinio honoraru tikėjau galėsiąs nusipirkti žieminį apsiaustą ir kepurę, kurie nuo 1914 metų nešiojami baigia plyšti. Turtų aš nekroviau ir nė nemanau krauti. Tai, ką spūliai gyvendamas sutaupydavau, išleisdavau knygoms. Parvažiavęs iš Rusijos 1920 m. rudenį plikas kaip tilvikas be knygų, tiktai su *žodyno* kortelėmis, turėjau iš nauja susidaryti sau knygyną (biblioteką), be kurio negalimas joks mokslo darbas. Šeimynos skriauda, jai nutraukdamas po skatiką, po litą, vėl įsitaisiau knygynėlį – šian die bus apie 500 tomelių.

Iki šiolei buvau idealista. Dirbau nelaukdamas atpildo. Ir dabar dirbčiau vel tui, kad būčiau visai aprūpinęs šeimyną (duktė šį pavasarį stoja gimnazijon 1 kl., sūnus jau sukako 2 metus), kad ji nekvaršintų man galvos. Bet šandie idealistoms nėra vietos Lietuvoje. Idealistos yra praeities žmonės. Šandie jų nebesupranta. Momento vilnies žmonės, prisiplakėliai idealistų nesupranta ir neįvertina.

Šito mano laiško prašyčiau nespausdinti. Reikia dar palaukti kabineto žodžio.

Šia medžiaga remdamasis Tamsta galėtumei parašyti straipsnį.

Geistina būtų, kad Amerikos laikraščiai ragintų įsigyti žodyną. Antroji laida, gal ir man duotų bent kokį pelną, nes ta laida būtų mano, nebe Švietimo Ministerijos. Tuo, kad greit išpirks žodyną, lietuviai parodys autoriui, kad jų branginama darbas. Tai priduos autoriui daugiau energijos

Labų dienų.

K. Būga.

(VIII)

Kaune, 1924 m. birželio (VI) 11 d.¹²

Brangus Tautiet!

„Tautos ir žodžio“ II tomas Amerikon gali būti atsiųstas už 23 litus (draustiiniu laišku). Ar negalėtų „Vienybės“ knygynas 10 ar daugiau egzempliarų parduoti „Tautos ir žodžio“ ir mano knygelių (pav., Aisčių praeities, Kalba ir senovė, Lietuvių kalbos žodynas, Priesagos -*unas* ir dvibalsio *uo* kilmė)? Man rūpi *lietuvių kalbos* mokslo platinimas. Kadangi mūsų (Kauno) knygynai liurbiai, savo biznio gerai

¹² MACBRS, f. 145, b. 3, l. 32.

nesupranta, tai priversti patys autoriai rūpintis savo raštų platinimu. Atsisakius žodyno komisionieriui (Šv. Kazimiero Draugijai), gavau pats pasiieškoti platintojo *užsieniams* Leipcige, kuris mielai sutiko. Prie mūsų liurbių knygyninkų mes Kaune negalime gauti *Amerikos lietuvių* raštų, Lallo žodyno ir lietuvių pasakų, kurios yra išleistos Amerikoje, iki šiolei Kaune negalėjau rasti! Argi ir toliau mūsų knygų prekyba šitaip eis?

Kad būtų žmoniškai sutvarkyta knygų prekyba, Kaunui būtų prieinamos visos Amerikos lietuvių knygos, o Amerikai – Lietuvos knygos. Susitvarkius knygų prekybai ir lietuvių kalbos žodyno *daugiau* būtų išpirkta Amerikoje. Kitų mano raštų, kaip matau iš laikraščių, amerikiečiai niekur nė nemini, nes jų nė vienas Amerikos lietuvių knygynas nelaiko.

Labų dienų. K. Būga

N. B. Žodyno II sąsiuv. išeis vasaros gale!

(IX)

Kaunas, 1924 m. birželio 26 d.¹³

Gerbiamas Tautiet!

Drauge su šiuo laiškeliu Tamsta turėsi gauti 10 egz. trejopų klausimų lapų. Tais lapais gauti norėčiau žinių lietuvių kalbos tarmėms ir žodynui. Visi klausimų lapų atsakymai reikia rašyti *vietos šnektą*. Būtų miela gauti iš Tamstos atsakymas, kaip Tamstos augimo ir gyvenimo metu buvo kalbama Dauliūnuose.

Kitus 9 egz. teikis išdalyti Tamsta Vilniaus žemės, kurią dabar laiko pagrobę lėnkai, lietuviams, su kuriais iš Kauno aš negaliu susisiekti. Tokių vilniečių Tamsta gal turi ne vieną pažįstamą Bruklinė ir kituose Amerikos lietuvių naujokynuose. Turėdamas atsakymų iš visų lietuvių gyvenamų valsčių galėsiu pagaminti lietuvių kalbos *šnektų* žemėlapi.

VI. 28 trims savaitėms išvažiuoju Trākų apskritin šnektų tirti. VII. 25–27 būsiu lietuvių-latvių kongrese (Rygoje) su paskaita apie lietuvių ir latvių tautos ekspansyvumą (plitimą). Iš Rygos norėčiau 2–3 dienoms nuvažiuoti Latgalon pas vietos lietuvius, gyvenančius dešinajame Dauguvos šone Krosluvės parapijoje (rus. Крѣславка).

Labų dienų!

K. Būga

---

¹³ MACBRS, f. 145, l. 3, l. 33.